

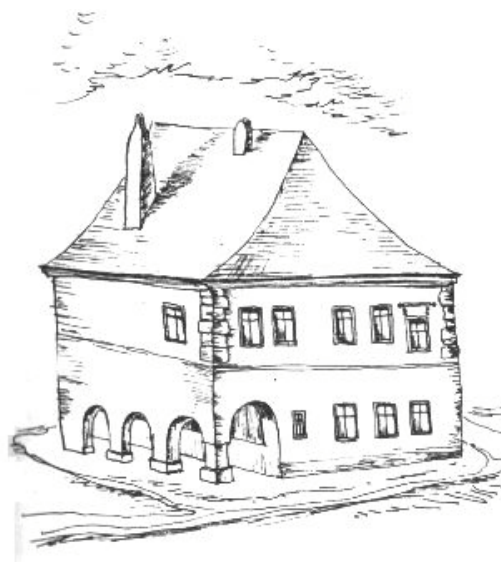
Milan Sláma

Poštmistři v Jindřichově Hradci

Přestože se jakási prehistorie poštovního spojení z Jindřichova Hradce datuje do druhé poloviny 15. století¹ vznikl zde skutečný poštovní úřad až počátkem 17. století. Z hlediska tehdejšího významu města se tento fakt zdá překvapující, ale to vyplývá až z našeho zpětného pohledu, kdy jsme ovlivněni kvalitativně jinou úrovní komunikací. Pro tehdejší město byly poštovní trati prakticky bez významu, pokud existovaly jen pro panovníka nebo šlechtu. Města si vlastně poštovní stanice ani nepřála, tím spíše, že poštmistři nepodléhali pravomoci městských úřadů a představovali poměrně nežádoucí živel. Ještě roku 1628 usilovali jindřichohradečtí radní o přemístění pošty mimo hradby, na předměstí.

Město používalo před zřízením vlastní pošty stanici v Člunku,² kudy procházela jediná řádná trasa z Prahy do Vídně. Lze se domnívat, že zde byl „poštovský“ už roku 1527, první konkrétní zmínka o něm je ale až z roku 1554, kdy úřad vykonával **Simon Schreck**. Ten se objevuje ještě v roce 1565. Nejstarší zpráva o poštovní stanici se ale týká Samosol.³ Roku 1549 král Ferdinand I. vytýká přípisem Vilému Vojslavskému z Vojislavě na Samosolech, že činí překážky „poštovi“ (Postbote) tamtéž, když jej dokonce vypověděl ze vsi. Pošta v Člunku přečkala několik roků i vznik jindřichohradecké stanice a je doložena spolehlivě ještě v roce 1617.⁴ Roku 1633 byla zřízena místo ní poštovní stanice v Kunžaku, naproti tomu pošta v Samosolech trvala v provozu až do roku 1750.

Kudy vedla nejstarší, klasická cesta? Krátký exkurs do topografie: Většina prací, které se týkají historie poštovních spojů, uvádí převážně místa poštovních stanic a trasy mezi nimi podle stavů z 18. až 19. století. Takřka jednoznačně, aniž by měla připouštět pochybnosti, je popisována poštovní trasa na území nynějšího okresu Jindřichův Hradec. Ve směru Praha - Vídeň jsou postupně uváděna místa Samosoly - Jindřichův Hradec - Kunžak (Člunek) - Valtínov - Český Rudolec - Slavonice - Písečné. Odtud na Vratěním a dále do Rakouska. Na Müllerově mapě z roku 1720 nacházíme tuto trasu pod názvem „via regia“ – tedy cesta královská. Novodobí autoři, např. Hruschka, Roubík aj. se spokojili s opakováním a přenesli nové silnice, vytvořené v 19. století, na poměry ve století šestnáctém a sedmnáctém.

Nejstarší pošta ve Slavonicích (16. stol.) za Bolíkovskou branou

Jaká však mohla být skutečná trasa? Pokud vyjdeme ze Samosol, které jsou dnes na samé hranici okresu, pokračovala cesta údajně na Klenov, zde měla být snad i stanice, ale vzdálenost od Samosol je méně než 7.5 km. Obvyklá vzdálenost stanic byla 2 poštovní míle. Odtud snad přes Studnici (nebo Velký Ratmírov) ke Skrýchovu a na Člunek. Z hlediska terénních poměrů se zdá tato trasa rekonstrukčně přijatelná, neboť překonává minimální výškové rozdíly.⁵ Nejasný je i bližší směr z Člunku směrem východním, tj. přes Kunžak na Slavonice.

¹ O jízdním poslu pánů z Hradce u českého krále se zmiňuje list Jindřicha z Hradce nejvyššímu hofmistrovi Bohuslavu ze Švamberka 8. května 1476.

² Z roku 1598 se dochoval text: „Havle, zaplat' z poručení pana Častlava (regenta) mládencům, kteří počtu přinesli ... 10 gr. 2 d., žiakom 12 gr.“ Státní oblastní archiv, pracoviště J. Hradec, karton 182.

³ Stále otevřenou je datace poštovní stanice ve Slavonicích. Roku 1532 je uváděn jízdní posel („poštovský“) Peter Fleischhacker, není to však jednoznačný důkaz. Např. Tiray, Vlastivěda Moravská, pol. okr. Dačice, klade zřízení stanice až do 60. let 16. století, kdy zde byl dvorním poštmistrem Hans Wolzogen.

⁴ Poslední doložený „pošta“ je Adam Angermayer.

⁵ Teplý, Dějiny J. Hradce I-2, s. 223, vyslovuje domněnku, že poštovní trasa šla ze Samosol přes Jarošov, Blažejov na Člunek, na s. 207 dokonce volí postup Samosoly - Dírna - Pluhův Žďár - Lodhěfov, Jarošov – Jindřiš - Blažejov - Člunek, značně členitým terémem.

Do poloviny 18. století procházela císařská silnice přes Matějovec a tudíž nemohla jít zároveň na Valtínov. Ani průchod přes Český Rudolec není jednoznačný, i když je zde doložena pošta od r. 1700 až do šedesátých let 18. století. Vedle cesty Matějovec - Český Rudolec - Slavonice jsme našli další možnost. V topografii obce Vlastkovec jsme zjistili místní název „Postweg“ (poštovní cesta), kterým je označena trať od Slavonic ke Stojecínu - a dále k Matějovci. Rekonstruovat skutečný průběh poštovní trasy zatím nelze zcela přesně. Ztotožňovat upravené komunikace 19. století se staršími cestami vede k rozporům a nadto je třeba mít stále na zřeteli, že technické možnosti v rozpětí 300-350 let se značně lišily. Rozhodně starší trati nepřekonávaly takové členité terény, jak to bylo běžné ve věku lehkých dostavníků a zejména upravovaných vozovek s pevným povrchem. Proto budeme hledat části poštovních tras jinde, i na zaniklých cestách.

Kdo byl prvním poštmistrem v Jindřichově Hradci přesně neznáme. Historik Roubík ve svém Přehledu poštovních stanic jižních Čech zde ve městě uvádí až k roku 1612 **Matese Weidta**, který byl zároveň správcem stanice v Miličíně, Táboře a Tučapech, je uváděn i v Samosolech, takže velký rozptyl míst vzbuzuje pochybnosti. U dějepisce Teplého toto jméno vůbec nenajdeme, zato se setkáváme s osobou **Michaela Hopfa** k rokům 1618-1619, Kdo byl ale prvním poštmistrem v roce 1604, případně 1605, nevíme.⁶

Andreas Stockinger, původem z Dolních Rakous, stal se poštmistrem asi roku 1627. Nepřesné jsou patrně také Roubíkovy údaje o jeho úřadování v letech 1619-1626. K roku 1619 uvádí sice už Stockingera, ten však měl v letech 1619-1624 funkci špitálního úředníka a v roce 1626 pouze pomáhá Marianě Etlerové, vdově po poštmistru Johannu Etlerovi. Je však pravděpodobnější, že po Hopfovi byl poštmistrem **Johann Etler** – a ještě před Stockingerem je další jméno – **Nikolas Kammermayer**, jmenovaný v únoru 1626. Stockingerův dům v dnešní Palackého ulici čp. 97 / I. je nejstarší dochovanou poštovní budovou ve městě.⁷ Stockinger byl hradeckým poštmistrem do roku 1643, kdy zemřel.⁸ O jeho životě víme, že v letech 1619-1620 stál na straně stavovské opozice a po bělohorské bitvě byl zatčen a podroben soudnímu procesu. Trest smrti mu byl prominut, Stockinger byl odsouzen pouze k peněžitě pokutě. Už zakrátko se pak stal Slavatovým oblíbencem a roku 1630 dostává šlechtický přídomek „z Ankerstocku“, potvrzený 29. 8. 1633 císařským diplomem.⁹ Po Andreasu Stockingerovi nastoupil v úřadě jeho syn **Hans Georg Stockinger**, se kterým se setkáváme ještě v roce 1669. Za něho dochází i k dočasnému „zpeřstění“ poštovních cest, když v roce 1649 bylo sídlo zemského místodržitelství v Českých Budějovicích a vídeňská pošta se posílala z Jindřichova Hradce přes Veselí nebo Třeboň, kde byla prozatímní stanice. Nejbližšími stanicemi městu Hradci byly stále Kunžak a Samosoly.

Martin Mahler nastoupil do úřadu roku 1674. V té době už tato funkce přinášela svým nositelům velké výhody a často i udělení šlechtického titulu. Tak i Mahler získává přídomek „z Ritterhausu“.¹⁰ Zemřel 12. 11. 1700.

Po něm se stal poštmistrem **Ezechiel Stanislav Richter**.¹¹ Další z Richterů, Jáchym Ezechiel¹² působil v letech 1719-1742. Jen krátké období pěti let působil na jindřichohradecké poště Johann **Michael Schulz**, a to v letech 1745-1749. Jeho dceru Annu Ludmilu si vzal za ženu **Jan Václav Richter** a po Schulzovi převzal i poštmistrovský úřad, když předtím ještě roku 1749 působil na stanici v Kunžaku. Dne 18. 5. 1751 obdržel právo dědičnosti.

Za úřadování Jana Václava Richtera došlo k několika zásahům, které podstatným způsobem změnilo postavení jindřichohradecké stanice. V březnu roku 1750 byla zřízena nová vídeňská poštovní stanice ve směru Znojmo - Želetava - Jihlava - Čáslav - Kolín - Praha, a tak nahradila dosavadní trasu přes Jindřichův Hradec a Tábor. Právě do nově zřízené stanice v Jihlavě byl přeložen dosavadní hradecký poštovní mistr Schulz a do Jindřichova Hradce přešel již zmíněný Jan Václav Richter z Kunžaku. Roku 1750 byla zrušena stanice v Samosolech, kde posledním poštmistrem byl Jan Václav Schmuttermayer.

⁶ Poštovní stanice byla zřízena na počátku vlády slavatovského domu. Cesta pošty do Prahy trvala tehdy 3 dny, s přestávkami v Táboře a v Benešově.

⁷ Hradečtí měšťané poště příliš nepřáli, sepsali dokonce stížnost na poštovní provoz (r. 1628) a chtěli vytlačit stanici na předměstí. Slavata žádost zamítl.

⁸ Je pochován v kostele sv. Jana Křtitele.

⁹ Erb tvořil trojdlílný štít s hradeckou zlatou růží, kotvou a vinným keřem.

¹⁰ Obdobně i Johann Drewes z Wolfsbruchu, poštovní mistr v Kunžaku počátkem 18. století.

¹¹ Odebíral i vídeňské noviny „Post-täglicher Mercurius“, zpráva z roku 1703.

¹² Narodil 24. 3. 1688, zemřel 4. 11. 1742.

Stále více ztrácela na významu cesta z Vídně přes Jindřichův Hradec. Od 1. 8. 1751 cestovala pošta z Hradce směrem západním přes Veselí, později Třeboň, na Plzeň a Cheb. Jan Václav Richter zemřel v roce 1763.¹³ V závěti se univerzální dědičkou stala jeho dcera Anna Josefa.

Nejvýraznější postavou v galerii jindřichohradeckých poštmistřů je ovšem **Josef Andreas Anton Bayer**. Koupil radikaci pošty od Richterovy dcery, provdané Hartmannové, a vídeňským potvrzením se v březnu 1764 stal poštmistrem. Vlastnil dům s poštou „U červeného lva“ přímo na náměstí (nyní čp. 160) a patřil k nejbohatším osobám města. Roku 1764 financoval výstavbu mariánského sousoší na náměstí, r. 1765 kupuje dům a o rok později větší polnosti, oboje za více než 5 000 zlatých. Zbohatl především jako válečný dodavatel sena a ova pro koně. Při zrušení jezuitského řádu je r. 1773 ustanoven správcem a kontribučním výběřčím bývalého řádového statku v Popelíně, mezitím stačil být r. 1768 poštmistrem v Suchdole nad Lužnicí a ochrannou ruku nad ním držel samotný Prokop Vojtěch hrabě Černín.¹⁴ Ještě v roce 1786 je Bayer zmíněn jako poslední představený hradeckého literátského bratrstva (založeno 1489).

Za Bayerova působení jezdily poštovní vozy třikrát denně směrem na Vídeň do Stockerau, ovšem změněnou trasou. Dne 12. 11. 1768 byl totiž vydán dvorský dekret, který starou cestu přeložil a z Vídně se jezdilo do Jindřichova Hradce přes Stockerau, Horn, Schwarzenau, Schrems a Suchdol nad Lužnicí. Po Bayerově smrti (zemřel 15. 8. 1788 a je pochován v proboštském kostele) držela poštu **Josefina Bayerová** s písařem Janem Brandlem, v letech 1796-1798 nacházíme jméno **Weberové z Trauenfelsu**, druhé Bayerovy ženy.

Dalším poštmistrem byl **Jan Bayer**, zmiňovaný poprvé roku 1801. Za jeho úřadování ustupuje hradecká stanice významnější třeboňské a musí se do Třeboně jezdit dvakrát týdně s poštou. Postava tohoto Jana Bayera je pro nás zajímavější také z hlediska kulturních dějin. Oženil se s Josefínou Pelclovou, dcerou prvního profesora českého jazyka na univerzitě F. M. Pelcla. Jejich syn Vilém Jan Bayer byl od r. 1833 poštmistrem v Nové Bystřici. Jan Bayer je v roce 1812 také zapsán jako svědek na svatbě druhé Pelclové dcery Anny Johanný se známým malířem Františkem Horčíčkou. Pošt mistr Jan Bayer zemřel roku 1859, pochován byl na starém hřbitově u nejsvětější Trojice. Po něm se pošt mistrem stal syn **Vilém Jan Bayer** a posledním dědičným pošt mistrem z rodu Bayerů byl **Hugo Bayer**, který zemřel 15. září 1910.

Text ze sborníku „Z poštovní historie okresu Jindřichův Hradec.“ Díl II. Sborník vydalo Okresní muzeum v Jindřichově Hradci ve spolupráci s Klubem filatelistů 02-4 v Jindřichově Hradci k 380. a 452. výročí poštovníctví ve městě a na okrese J. Hradec a k 7. dnu poštovní historie. Jindřichův Hradec 1984.

¹³ Je pochován v proboštském kostele u oltáře Věch svatých.

¹⁴ Na Bayera upomíná i kříž na mostě přes Vajgar. Na podstavci má znak, kde v klenotu mezi křídly je osmicípá hvězda, ve čtyřech polích štítu se střídají kotva a hvězda.